

Wijsbegeerte: de rivier van herakleitos

900 vC = 9 ^{de} E	
Zarathustra P23; 30	- Perzische profeet 9de E: hij maakt openbaar de waarheden van God (parole de Dieu)(mawdeïsme). Zo ontstaan heilige boeken. - Dualistisch wereldbeeld: goed >> kwaad ; waarheid >> leugen ; engelen >> duivels ; paradijs >> hel - Oerprincipes: bron van goed en bron van kwaad - Onsterfelijke ziel (ontstaan via platonische filosofie): laatste oordeel bepaald als het eeuwig goed of slecht is - Westerse godsdiensten hebben ideeën van mazdeïsme overgenomen - Zarathustra heeft invloed gehad op christendom, jodisme en islam en ook manicheïsme (goede gelijk met geestelijke en het materieel is gelijk met kwade). Manicheïsme wordt ook gebruikt om een zwart-wit visie te drukken.
600 vC = 6 ^{de} E	
Thales van Milete (625-448) P37; 41; 51-52; 56	- Eerste wiskundige en wijsgeer (natuurfilosoof) (besef via confrontatie met andere culturen - einde mythisch denken) - Streefde naar theorie over wereld die beargumenteerd kan zijn - Wiskunde methode: eigenschappen van wiskundige objecten (meetkundige figuren en getallen) te formuleren en bewijzen - Methode is universeel en door iedereen controleerbaar - Accumulatie van kennis - Maar die betrouwbare kennis zijn 'constructies' van ons denken = denkoperaties want niet aanwezig in ervaarbaar wereld. Dus wiskunde kan de ervaarbaar wereld niet beschrijven - Belangrijk om resultaten neer te schrijven: evidente kennis expliciet formuleren - Als er verandering is, dan moet er iets zijn dat verandert en dus zelfs onveranderlijk blijft: dat wat ten grondslag ligt van alle verandering (= 'arche' = oorsprong) - Nood om alles te verklaren met één grondbeginsel: water - Water heeft 3 toestanden: misschien meer volgens Thales
Pythagoras (570-480) P31; 57-58	- Pre-socratische filosoof - Wiskunde "de moedertaal van God" - Natuurfilosoof - Reïncarnatieopvatting (zielsverhuizing) - Stichting eige school (meet sekte) - Fascinatie voor instrumenten die wiskundig zijn: octaaf (2:1), quint (3:2), quart (4:3). Conclusie: de wereld, of wat er begrijpelijk aan is, heeft een wiskundige structuur - Stelling van Pythagoras: $A^2 + B^2 = C^2$ - Die stelling = crisis want ontdekking van irrationale getallen ($\sqrt{2}$)
Parmenides P58-59	Verandering bestaat niet, dus ook geen tijd - Natuurfilosoof
500 vC = 5 ^{de} E	
Herakleitos (550-480) P11; 37; 42	- 'Geen tweemaal in dezelfde rivier stappen en toch kunnen we tweemaal in dezelfde rivier stappen': het water is nooit hetzelfde, maar de bedding wel - 'De mensen die slapen hebben elk hun eigen wereld, de mensen die wakker zijn, hebben een gemeenschappelijke wereld'

	- Mythes zijn groepsdromen: elke cultuur/godsdiens heeft er anderen: Daarom nood aan betrouwbare kennis (universaliteitsaanspraak) met algemene consensus = wetenschap - Vuur als grondslag van alles
Zeno van Elea P59	- Wou de theorieën van Parmenides bewijzen - Achilles en schildpad paradox
Socrates (470-399) P28; 62-63; 74-75; 79	- 'Fundament voor een genereuze moraal' = probleem van 'geluk van de bozen' en dus 'lijden van de goede mensne'? oplossing: beoefenen zelf van de deugd, zoektocht naar het goede - Stoïcisme: manier om geluk te vinden maar via volgehouden intellectuele en ascetische training >> epurisme - Tegen sofisten en hun relativisme - Socratische methode: ondervragen naar definities van begrippen grondslag van redenering aan opponent tot dat hij zijn inconsistentie en zwakheden moet toegeven (zelfonderzoek) - Kennis van Socrates dankzij dialogen van Plato = leerling (dus niet duidelijk als Socrates of Plato spreekt) - Interesse in ethische kwesties, waarheid en schoonheid - Hij beweert 'te weten dat hij niks weet' maar wel zeer overtuigd dat de rationele fundering van moraal en politiek mogelijk is - Moraal en maatschappijordening kan niet gebaseerd zijn op mythes en tradities - Kritisch tegenover zintuigelijke ervaring (niet betrouwbaar)
Plato (427-348) 28; 31; 60; 62-69; 74; 84; 91-94; 97-99; 172; 205	- 'Fundament voor een genereuze moraal' = probleem van 'geluk van de bozen' en dus 'lijden van de goede mensne'? oplossing: beoefenen zelf van de deugd - Orfisme: zielsverhuizing (eeuwige ziel) - Kritisch tegenover zintuigelijke ervaring (niet betrouwbaar) - Nadruk belang van het eeuwige en onveranderlijke (verzoenbaar met christendom) - Leerling van Socrates: schreef dialogen (maar wat is zijn visie?) (zie platonisme) - Trouw aan Socrates en zoektocht van het goede: maar via totaalvisie van de mens en wereld - Factische, ethisch-politieke en kennistheoretische vragen op rationele wijze benaderd - Voorloper totalitaire maatschappij-opvatting (nazisme, fascisme, communisme) - Alles uitleggen via meetkunde: volmaakte vormen (cirkel zelf) - Vormenwereld = wereld met een prototype, basis model van alle dingen op volmaakte wijze (van alle aspecten van ervaarbare wereld) = basisstructuur van onze wereld = Plato's ideenleer - Dit doet denken aan pythagoras (alles is wiskunde) = platonisme op natuurwetenschappelijk gebied: geleid tot ontwikkeling van sterrekunde = astronomie (grieken zeiden dat hemel volmaakt is dus hun bewegingen een volmaakte vorm heeft) = ontstaan van eenparige beweging = beweging die niet versneld of vertraagd en cirkelvormig is. Men dacht dat de aarde rond en onbewegelijk in het centrum van hemel was - Normaal mens heeft goede leven alleen als hij aan politiek doet - Universalia: 'abstracte objecten' (vormen) bestaan los van de zintuigelijke waarneembare wereld - Beter om maatschappij op rationele wijze te ordenen (niet traditioneel = god?)
Euclides (325-265)	- Werkt in werkwijze van Thales

P52-54; 226-28; 231	- Belang definities: maar waar begin je eraan? Met rechte en cirkel die een intuïtieve definitie krijgen en de anderen krijgen een expliciete definitie of constructie met cirkel en rechte (via passer en liniaal) - Maar dit leidt tot besef dat er beperkingen zijn. Ze vinden geen oplossing voor (1) driedeling van hoek, (2) verdubbeling kubus, (3) kwadratuur van cirkel – ze zijn onmogelijk met passer en liniaal - Ontdekking mathematische inductie, betaan van irrationale getallen, leer van verhoudingen en evenredigheden - Met die ontdekkingen die groter geheel vormen: wiskunde leerboek (verzameling): 'Elementa' enkel axiomastelsel (hij plaatst een kader in de wiskunde via boek) - Mathematische inductie: methode om eigenschap bewijzen op n, kan dat ook op n+1 dus kan het voor onbeperkte rij objecten - 1 probleem : 'dr een punt buiten een rechte, kan men één en slechts één rechte trekken parallel aan de eerste'
400 vC	
Euxodus van Cnidus (410-355) P65	- model van de theorie van Plato over hemel (astronomie) - Hemel = concentrische kristallen bollen die et elkaar verbonden zijn die eenparig bewegen - Juiste positie van assen stimuleert beweging
Aristoteles (384-322) P46; 60; 69-74; 97-98; 101-105; 115-116; 121; 233; 241	- Ontstaan van filo in 6de E = nieuwe vragen. Antwoorden met logica (volgens Aristoteles): theorie van de geldige redenering, denken ordenen. Niet wat maar hoe we moeten denken - Formele logica: met structuur en definities die oordelen worden, die dan rederingen/deducties worden als ze gecombineerd zijn = syllogisme - Syllogisme: (1) algemene stelling, (2) bijzondere stelling, (3) ccl - Informele logica: onderscheiding van correcte redeneringen en drogredenen (fallacies). bv: (1) argu winnen met uitspraken over de tegenstander, (2) nr autoriteit verwijzen, (3) kritiek op standpunt omdat een slechte persoon dezelfde heeft, (4) 'iedereen doet dat', (5) anekdote om te bewijzen, (6) ?, (7) premissen beseren op ccl die gebaseerd is op premissen (cirkel), (8) valse tegenstelling – zogezegd één alternatief die fout is, (9) zogezegd als je A toelaat mpet je ook B of C toelaten, (10) fout of simplistisch formulering van tegenstander om makkelijk te weerleggen - Plato: zintuigen en onveranderlijke zijn belangrijk ≠ Aristoteles: 'zijn' en 'worden' en 'ervaarbare werkelijkheid' - Plato's leerling: maar geen dialogen meer, wel cursussen - Eerste grote systematicus van de wijsbegeerte - Universalia: 'abstracte objecten' hebben geen onafhankelijke bestaan, alleen aanwezig in concrete dingen. - Kennis van vormen komt niet dr 'constructieprocédé' maar ervaring (inductie) = abstractieprocédé - Hij is niet grondlegger van huidige wetenschappelijke methode - Ervaring = ondervinding = inzicht krijgen met leeftijd (jonge mensen zijn niet geschikt om natuurwetenschappen te oefenen) - Theologische wereldvisie: alles heeft een doel (bv: groeien) dus moeten we de wereld verklaren met oorzaken en doelen? Hij geloofd in 'doelen' tot Darwin won met de biologie/evolutie - Ethica en politiek: hij is pragmatisch (ervaring = alleen vr oude mensen die inzicht hebben). Hij geloofd niet in ideaaltype maatschappij

	- Dacht dat voorwerpen gelijkmatig snelheid vallen en dacht dat beweging van voorwerpen op aarde en in kosmos bepaald door verschillende krachten (>< Newton). Voorwerpen is rust = natuurlijke toestand
300 vC	
Archimedes (287-212) P66; 106-109; 111	- Statica (th balansen en hefbomen) en hydrostatice (th gewicht lichamen in vloeistof): wereld heeft wiskundige structuur. Maar het zijn gesloten gebieden dus geen expansie van natuurwetenschappen - Hij voorspelt hoeveel gewicht elk lichaam verlies als hij in het water gaat (voorspelling = systematische wiskunde van de Grieken) - Archimedische werkwijze = wiskundig analyseren van natuurkundige problemen - Uivinding van archimedische schroef (transportatie vloeistof) - Takelsysteem: moeiteloos schepen in zee trekken - Brandspiegels: vijandige schepen in brand steken - Berekend van oppervlakte van ruimfiguren: pi
1 ^{ste} E	
Paulus (begin 1ste E – 67) /	- Een van de eerste leiders van christelijke kerk - Authentieke brieven = oudste christelijke bronnen - Leer predikt over dood en verrijzenis van Jezus - Verrijzenis van Jezus heeft Jodse Wet beëindigd - Hij keerde het christendom af van de Joden - Geloof van Christus en gebruik van de naam speelt rol in verspreiding van Christendom
2 ^{de} E	
Ptolemaios (100-168) P65	- Verdere werking van Hipparchus (astronomie: hemel Plato/Cnidus) (Hipparchus verklaart dat afwijkende bewegingen door epicycli zijn) - Hij kon de posities van de planeten voorspellen - Theorie zal verbeterd worden door Copernicus
Galenus 2 ^{de} E nC P104	- Taboe ontleden van lijken, maar hij was gladiatorenarts (dus had kennis) - Boeken over anatomie - Grondlegger scholastiek van geneeskunde (>< Aristoteles grondlegger scholastiek filosofie) - Als iets niet klopte, was Galenus nooit fout maar was het lichaam vervalt
4 ^{de} E	
Augustinus (354-430)	- Mensen worden geboren in zonde en goede daden garanderen niet op verlossing - 'Staat Gods' belangrijker dan wereldlijke staat (kerk is superieur?) - Kennis om kennis is waardeloos, alleen kennis van god belangrijk
11 ^{de} E	
Abaelardus, Petrus (1079-1142) P96-98	- Eerst begrijpen en dan geloven (in God) >< Anselmus - Hoofwerk 'Sic et Non' (Ja en Nee) - Teksten tegenover elkaar plaatsen: conflict maar uiteindelijk bijdrage aan scholastiek (= filo van vroege en late ME, doel: christendom en antieke filosofie verzoen + problemen van die tijd) - Conceptualistische tussen positie maar pionier van universalia = een woord die meerdere betekenissen heeft. Bv: wat is 'stad': heeft het een bestaan of is het gewoon een concept? - Een object kan niet op 2 plaatsen tegelijk zijn. Kleur rood dan? Russel: concrete objecten zijn bundels van eigenschappen - Grondlegger nominalisme: woorden/abstracte objecten blijven concepten in ons hoofd (= denk object)

	- Passionele relatie met Héloïse (minderjarige)
13de E	
Thomas van Aquino (1225-1274) P99-100	- = gematigde Aristoteliaan - Gematigde verzoening rede en geloof (filosofie en theologie) - Filosofie = in dienst van de theologie - Hoogtepunt scholastiek - Werk: 'Summa Theologiae': christelijk leer met rede benadert - Ook interesse voor tegenovergestelde standpunt - Hij verklaart menselijke kennis zonder bovennatuurlijke krachten = naturalistische epistemologie (studie van wetenschappen: kennis waarheid en zekerheid) en cognitiefilosofie (= aards en statut menselijk geest. Wat zijn gedachtes?)
15de E	
Niccolo Macchiavelli (1469-1527) P119-120	- 'Il Principe': nadruk efficiëntie dus eerst studie van de mens doen (wat is efficiënt? Beloning? Terreur? Hij doet wat het efficiëntst werkt) Soms zijn immorele daden de 'beste' optie = Macchiavelisme (succes laten primeren op merele overwegingen) - Politiek gebaseerd op feitelijke analyses (niet abstracte principes of edele gevoelens)
Nicolaus Copernicus (1473-1543) P66; 107; 116-17; 279	- Heliocentrisch systeem (met zon = centrum): met volmaakte/perfecte cirkelbewegingen en eenparigheid - Verbeterd astronomische theorie van Ptolemaios - Platonische idee dat de wereld volmaakt is blijft leidinggevend - Hij gebruikt de archimedische methode in de astronomie - 'De revolutionibus orbium caelestium': wisseloplossingen tegenover klassieke geocentrische wereldbeelde (aarde niet centraal maar draait rond de zon)/verplaatsen van mens
16de E	
Andreas Vesalius (1514-1564)	- Galenus was niet betrouwbaar - Hij snijdde ook in lichamen: dus had kennis in anatomie - Niet verantwoordelijk experimentele methode
Michel de Montaigne (1533-1592) P79	- 16de eeuwse humanist : gereisd, intellectueel, open-minded, kritisch, sceptisch - Vragen: Wie en wat is de mens? Wat zijn de mogelijkheden van de 'nieuwe' (= renaissance-) mens? - Grote bewondering voor 'Pyrrhonisten', omdat ze wisten dat de mens misschien niets met zekerheid kan weten - Scepticisme: betrouwbaarheid zintuigen/rede/ervaring? - Voorloper verlichting - Sceptisch tegenover 'patriottisme' en de neiging om zich in te zetten voor de publieke zaak
Giordano Bruno (1548-1600) P116	- Tegen gesloten wereldbeeld: boek 'De l'infinito universo e mondi' (mens verkleinen) - Bewijs dat helal oneindig is + oneindig stelsels + zon staat niet centraal. Voor het eerst: oneindigheid, vrijheid en veranderlijkheid zijn positief - Ontkent goddelijkheid van christus en beweert dat bijbel geen goede bron is voor natuurwetenschappelijke kennis op te doen
16de – 17de E	
Francis Bacon (1561-1626) P115; 149; 350	- Moderne wijsbegeerte (resultaat van bloei van wetenschap-natuurkunde): gebaseerd op de waarneembare wereld (relevant) = New Learning = nieuwe methode - Werk 'Novum Organum' (nieuw Organon - actualiseren): organon = naam boek van Aristoteles over logica en wetenschapsfilosofie. Boek is beperkt maar opent het wereldbeeld - Later (verlichting: hij was een voorloper) wordt die wetenschappelijke methode toegepast op mens en maatschappij om redelijk inzicht te krijgen

	- (zijn idee werd in gang gezet door Galilei?) - Geïnspireerd door Montaigne
Galileo Galilei (1564- 1642) P38-9; 66; 107; 109; 111-2; 116; 121; 124; 142; 149; 153; 230; 248; 350; 370	- Wiskundige formulering van val en worp (met snelheid?) = mechanica - Grondlegger moderne natuurkunde - Intuïtie was onmogelijk: nood aan experimentele methode = controleerbaar door iedereen dus universele erkenning - Snelle accumulatie van resultaten (zoals wiskunde Thales) - Basiseisen te benaderen: ondubbelzinnige formulering en strenge controle - Interpretaties gebeuren volgens wetten die ondersteund z dr feiten - Hoe minder precisie, hoe minder betrouwbaar de resultaten - Wereld heeft wiskundige structuur: toe te passen op mechanica - Archemische werkwijze op astronomie, statica en optica - Verbeterde de telescoop voor de astronomie - Waarom niet sneller ontdekking van mechanica?: technologische factor (milieu weinig in contact met mechanische problemen) en wiskundige factor (mathematische apparaten z nutteloos voor mechanica) - Dankzij wiskundige bloei (formulering v/h functie-begrip) kon Galilei de grondlegger van experimentele methode worden - Galilei's methode: formules die de relaties uitdrukken tussen grootheden in de werkelijkheid (vergelijkbaar archimedes statica) maar hij voegt metingen toe die ± overeen moeten komen met voorspelde waarden van de formule (hij accepteerde een model pas na precieze overeenkomst met de feiten) - Resultaten zijn zeker betrouwbaar (zoals axiomas), er is niks geheimzinnigs aan een wetenschap - Geloofd dat lichamen altijd in beweging zijn (natuurlijk toestand) - Visie op werkelijkheid zeer platonisch = wereld heeft wiskundige structuur, maar je vindt geen inzicht in wiskunde - Hij wist al over de 'oneindige verzameling' (infini) - "Door" Galilei, beseften de mensen dat de Kerk zich vergist had en niet zo betrouwbaar was
Johannes Kepler (1571-1630) P39; 66; 107; 116	- Wiskundig, platonistisch astronoom - Archemische werkwijze op astronomie en optica - Ellipsvormige beweging (in heliocentrisch systeem van Copernicus) = volmaakte beweging het dichts bij cirkel met eenparigheid gegarandeerd blijft dankzij 'perkenwet' - Helpt met open wereldbeeld + aanvaarding oneindigheid van het universum
17de E	
Hugo de Groot (1583-1645) P120	- Voert seculariserende tendens in 17de E - Basis van het moderne internationaal recht - Werk: 'De iure belli ac pacis' (over recht van oorlog en vrede) - Goddelijk recht (toepasbaar voor kerk) ≠ Menselijk recht (alle mensen ongeacht godsdienst) - Menselijk recht = burgerlijk recht (product vzn de mens) en natuurrecht (geheel principes dat op rationele wijze een bedinde basis voor alle individuen verschaft – zoals wiskunde/deductief)
Thomas Hobbes (1588-1679) P121; 124; 130; 138; 151	- Behoort tot moderne filosofie - Radicaliseert seculariserend tendens: zijn staatconceptie is gebaseert op een mechanistische mensvisie

	- Onder invloed van Galilei: hij wou alles verklaren via 'beweging' van materie (hobbes past beweging aan op menselijk geest) >< Aristoteles die dacht dat voorwerpen in rust natuurlijk toestand was - 'Leviathan': boek verdedigd koningschap (niet op basis van goddelijke maar sociaal contract) - Voor hem maatschappij = systeem met mechanische wetten van Galilei waar absolutistische conceptie het best werkt omdat ze rekenen houdt met egoïsme van mensen - Je hebt contracten nodig om geen 'oorlog (vechten)' te hebben: om trouw van de contracten te verzekeren nood aan autoriteit - Dus dictatuur is beter dan anarchie - Mechanistische/materialistische visie op mens/staatsconceptie
René Descartes (1596-1650) P107; 117; 122-28; 131; 135; 138; 141; 146; 370	- Hij gebruikt de archimedische methode in de statica en optica - Alle processen in de materiele wereld kunnen via mechanica verklaard worden - Mechanisering van de wereld gaat verder tijdens duivels-en heksengeloof golf - grondslag entmythologiserings-proces - Introduceert rationalisme 17de E (nativisme: aangeboren ideeën) - Grondlegger analytische meetkunde, hij merkte dat de scholastieke scholen verschillenden: hij wou tot consensus komen - Je hebt een basis nodig (methode vd wiskunde) om te evolueren. Die basis = begrippen en axioma's (dogma's). Op deductieve wijze tot stellingen komen - 'Je pense donc je suis' = twijfelen aan alles behalve het feit dat je twijfelt - Geloofd in God (ongetwijfeld): hij kan zich een volmaakt wezen voorstellen dus moet hij bestaan, als hij niet bestaat is hij niet volmaakt (variante van Anselmus) - Twee zekerheden; 'ik' en 'god' + hij geloofd dat er zekerheden gevonden kunnen zijn in meetkunde, optica, statica, mechanica? - Dualisme (>< monisme): 2 soorten dingen: stoffelijke (meetkunde) en geestelijke (bewustzijn). Descartes gelooft in 3 dingen: materiele, denken en god (die ons de kennis heeft gegeven?) - Opvatting stoffelijke wereld (mens, dieren...) dus alles volgens mechanische wetten verklaarbaar is = mechanisme - Descartes (≠ Galilei (platonisch)): heeft mechanistische visie = wereld beschrijfbaar door principes van mechanica (geen experimenten maar axioma's) - We hebben heldere ideeën van de buitenwereld maar geen bewijs van het bestaan
Benedictus Spinoza (1632-1677) P11; 79; 82; 125-134; 142; 148-9; 166; 172; 242; 341; 370	- Rationalistisch denker: om tot betrouwbare kennis te komen - Onophoudelijk proberen om ze niet te ridiculiseren, noch te betreuren of verachten, maar om ze te begrijpen (over menselijke handelingen) - Geboeid door stoïcisme - Wordt neo-epicurist genoemd maar was atheïst - Fascinatie cartesianisme (breuk met joodse gemeenschap) - Leer van Descartes op radicale wijze doordenken: ontstaan levensleer (ethica) + zoals descartes: rol van God? - Radicale positie tegenover Bijbel: bijbel heeft niks wijziger of wetenschappelijks. Spinoza scheid filosofie en theologie - Historisch-kritisch analyse van Bijbel, conclusies: er zijn contradicties, bijgeloof, immoraliteit... dus Bijbel tot ware dimensie herleiden (centraal staat boodschap liefde tot God) - 'God' = begin en 'liefde tot God' = einde

	- God = substantie: alles heeft een oorzaak die een oorzaak heeft enzo. Waar begint het? Bij God die geen oorsprong heeft en die oneindig en eeuwig is - Substantie (God): oneindig aantal zijnwijzen (= attributen) waar we er 2 van kennen: denken en uitgebreide (materiële wereld) - De concentre dingen die we zien, noemd hij 'modi' van het betrokken attriboot, alle modi vloeien uit God. - Parallelisme tussen denken en materie met een centraal mechanisme (God) (= oplossing voor mind-body problem) ≠ Descartes en zijn dualisme - Wereld en God = eenheid dus Natuur = God - Zonder schepping in God niet volledig = pantheïsme (≠ Christendom) en zijn God is geen persoon = soort atheïsme - Vrijheid = autonomie maar alleen God is 100% autonoom. De mens is voornamelijk gedetermineerd maar niet 100% (voor Spinoza is determinisme niet negatief). Mens is vrij als hij alleen door zichzelf bepaalt is (zijn rede) (factoren buitenaf) - Ideaal van de mens = dichter bij God (liefde) dus dichter bij autonomie (door helder, redelijk denken) - Toenemende inzicht kan resulteren in intellectuele liefde God - Dezelfde staatsvisie als Hobbes: mechanistisch maar andere conclusies. Spinoza is voor democratie en niet dictatuur omdat de mens egoïstisch blijft - Eerste Verlichte geest (Aufklärung)
John Locke (1632-1704) P134-36; 138-39; 142; 208-10; 223	- 'An Essay Concerning Human Understanding' - Wie aan filo wilt doen moet eerst grondig onderzoek voeren van de wijze waarop menselijk verstand werkt: basis van onderzoek is de 'mens' en niet God zoals Spinoza - Om kennis te verwerven: zoals Descartes: aan alles twijfelen - Maar ≠ Descartes: geen aangeboren kennis van God gekregen: aan geboorte is er geen vaste intuïtie of kennis, die krijg je via ervaringen. Geest voor ervaringen = white paper (empirisme) - 2 ideas: ideas of sensation (gegevens via zintuigen gekregen) en ideas of reflection (activiteit van ons denken zelf). Je moet eerst ideas of sensation hebben voor ideas of reflection. Dus alle info komt van de zintuigen. - Primaire kwaliteit: beweging, rust, aantal, uitgebreidheid, vorm (mathematische en mechanische aspecten) - Secundaire kwaliteit: geur, kleur, smaak, temperatuur, klank - Primaire bestaat in de werkelijkheid (voetbal) maar secundaire is reactie van menselijk brein (kleur). Zonder menselijke waarneming 'heeft' de bal deze eigenschap niet - Via primaire k. kunnen we vertrouwen hebben in natuurkunde - Geest heeft neiging om associaties te maken? - Tussen positie tussen idealisme en materialisme - Eigenschappen die we aan de natuur toeschrijven, zijn eigenlijk mentale constructies - Vrijheid is onvervreemdbaar recht van de mens: maar let's go slavernij - Voornaamste auteur van Verlichtingsideeën - Geloofd dat staatsdwingelandij zal leiden: bevrijding van mens - Nog geen spraak van algemene stemrecht - Niet aanvaarden dat de natie prioritair is van individu

Isaac Newton (1643-1727) P39; 66; 107; 112; 116; 132; 142; 151-3-4-6; 226; 237-8	- Synthetiseerd mechanica van Galilei en planetentheorie van Kepler en zo ontstaat: natuurkunde (17^e E) - Wereld heeft een wiskundige structuur - Armesische methode in optica en statica - Verklaart de aardse en hemelse verschijnselen met dezelfde wetten (dezelfde krachten worden beoefend op bewegende voorwerpen) - Grondlegger van de differentiaalrekening en pionier van mathematische logica (+ fysica en dynamica) en droeg bij aan het demythologiseren en mechaniseren van de wereldbeeld
Leibniz (1646-1716) P131-34	- Rationalist, wiskundige - Geen systeembouwer (als Spinoza of Descartes): geen strenge gestructureerde werken (geen afgewerkte boeken) omdat hij alle gebieden van de wetenschap/filosofie kende (hij was laatste zo) - Voor Spinoza kan God niet kiezen tussen scheppen of niet: het vloeit noodzakelijk voort uit de essentie van God. Leibniz aanvaardt dat niet - Met Newton: grondlegger differentiaalrekening + pionier mathematische logica - Geloofd niet in één substantie (Spinoza): beïnvloed door wiskunde een infinite. Dus voor hem, talloos veel substanties (= monaden) - Een substantie (monade) met alle zielen die slapen = levensloos object. Een ziel wakker: connectie met andere monaden = dier. Menselijke monaden: ziel met hogere, geestelijke vermogens - Ontwikkeling bij monaden is mogelijk (slapen naar wakker): gebeurt intern maar zonder invloed op elkaar. God heeft de monaden zo goed geschapen dat ze in harmonie zijn = oplossing mind-body problem (geen connectie tussen de twee?) - Aanvaardt niet dat Spinoza's God. Leibniz's God is christelijk = persoon die over vrije wil beschikt die voor deze wereld koos (met de best mogelijke combinaties) - Antwoord op theodiceeprobleem: God is alwetend (hij weet waar kwaad vandaan komt) en oneindig goed (hij wilt kwade wegdoen) en alkrachtig (kan de kwade wegdoen), waarom doet hij het niet? God heeft de beste wereld geschapen, wereld die niet volmaakt is want anders is hij gelijk aan God. God zou zichzelf hebben geschapen: absurd.
18 ^{de} E	
George Berkeley (1685-1753) 138-140; 339	- Eigenschappen die we aan de natuur toeschrijven, zijn eigenlijk mentale constructies (Locke): idee radicaliseren - Alles dat we weten = bewustzijnfenomeen - Alles in secundaire kwaliteit (zie Locke) - Enkel onze voorstellingen, ideeën bestaan werkelijk = subjectieve idealisme - Problematiek in licht gebracht: moeilijk om verschil te tonen tussen regenboog en boom. - Het geloof dat er een buitenwereld is, is een geloofsovertuiging. Als er toch een is, is het dankzij God (+ dankzij hem dat we waarneming/perceptie hebben). - Zijn = waargenomen worden (être observé/perçu) ≠ Sartre
David Hume (1711-1776)	- Vertrekt niet zoals Spinoza van 'God' - Er zijn geen aangeboren ideeën: ze zijn altijd herleidbaar tot zintuiglijke impressies - Causaliteit is geen logische noodzakelijkheid - Zijn uiteenzetting waarschuwt ons voor het leggen van valse verbanden
Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)	- Figuur van de Verlichting (frans) en voorloper Romantiek - Invloed op Immanuel Kant

P150-52; 164; 209	- Het ontwikkelen en begruiken van de rede, zal de mens ontaarden, gevoelens permanent onderdrukken, natuurlijke vrijheid verliezen - Hij beticht de eerste die beweerde dat een stuk grond van hem was. Daarom is de maatschappij zo hebzucht, heerschappij, afgunst en geweld (grond is geen mensenrecht) - Overheidsinstellingen (macht) hebben de mens vervreemd: ontstaan van ongelijkheid (bv: armen en rijken) - Oplossing R: terug naar natuurlijke vorm van leven + emoties (bv: kinderen gaan niet naar school maar in de natuur?) - Maar zo ontstaat anarchie (hij heeft wel nooit gezegd dat we geen staat nodig hebben) - Invloed op Franse Revolutie: de mens is van natuur goed maar gecorrupt door samenleving - Beste leven van de mens kan als er geen maatschappelijke structuur was (geen regels/wetten/kunstmatige moraal) > Hobbess
Immanuel Kant P79; 149-161; 163-4; 167; 172; 175; 181; 227; 239-40; 264; 271; 269; 376; 384	- Figuur van de Verlichting (duits) - Dat we a-priori vormen moeten hebben blijft onbetwistbaar, maar dat de onze de enige mogelijke vormen zijn, en daarom de basis van zekerheid, is niet langer houdbaar.
Jeremy Bentham (1748-1832) P211; 264-65; 374; 376	- Utilitarisme: 'grootste geluk voor het grootste aantal' - Ethiek heeft niks te maken met God of abstracte regels (Kant) - Ethiek moet zich oriënteren op vermeerdering van geluk (positieve moreel) en vermindering van lijden (negatieve moreel) (idee dat dieren ook lijden) - Moreel is gelinkt met gevolgen: consequentialisme - Een morele handelingen moet meer geluk dan ongeluk brengen - Ieder geluk of ongeluk is gelijk (slaaf of aristocraat)
George Hegel (1770-1831) P68; 79; 139; 165; 167; 171-9; 181-2-3-5-6-8-9; 191-4; 200; 262; 337-8; 345; 349	- Voorloper totalitaire maatschappij-opvatting (nazisme, fascisme, communisme) - Objectieve idealisme: 'Geest' = grondslag en motor van de hele werkelijkheid (die tot uiting komt in taal, kunst en religie) - De intellectuele vooruitgang is geen gevaar voor christendom omdat die toegeschreven is door God (het is zijn bedoeling) - Zeer invloedrijk (op Feuerbach, Kierkegaard, Marx, Sartre) – zoveel invloed dat hij zijn theorie niet moest bewijzen - Speculatief metafysisch denker: doel = inzicht krijgen op totale werkelijkheid (met kennis-theoretische en ethisch-politieke aspecten) = drukt eenheid en diversiteit uit - De wereld is in ontwikkeling (evolutie) die gebaseerd is op het menselijke. Zo krijg je inzicht/bewustzijn/Geist. Alleen via dialectische methode (these-antithese-synthese) - Eerst was hij onder de indruk van Verlichting (rationaliteit, vrijheid, individualiteit) maar dan kwam 'la terreur' (gebruik van geweld om verlichtingsideaal te beschermen tijdens Franse Revolutie – contradictie). Dan onder indruk van romantiek die de waarde van ME/christendom terug naar voren bracht. Toch kiest Hegel voor prioriteit van de rede - Hij doet een mix tussen verlichting en romantiek: systeem - Systeem: eerst rationaliteit (komt van wetenschap en begrippen, geen intuïtie!) - Het ware oet eenheid vormen maar ook diversiteit weergeven

	- Hij dacht dat hij in de hoogtepunt van de gescheidenis leefde: dus dat zijn filosofie de einde was (hij had het absolute weten bereikt). Hoe? Dankzij ontplooiing van de Geist en geschiedenis (conflicten?) - Vrijheid wordt bepaalt door God (macht) maar god is mensheid en mensheid is god: dus mens is macht dus mens bepaalt zijn eigen vrijheid - Hij had idealistisch wereldbeeld?
19de E	
Ludwig Feuerbach (1804-1872) P172; 181; 183-5; 188; 191; 193; 199; 201; 203; 207; 263	-
Charles Darwin (1809-1882) P73; 137; 156; 242-245; 265; 276-279, 344	- 'On the Origin of Species' (1859) - Evolutietheorie: causaliteit veranderingen (geen doel) - Natuurlijke selectie: adaptatiemechanisme aan omgevingsproblemen - Naarvoren gebracht met ontdekking ADN en ARN - God heeft niks te maken met evolutie - Het neemt duizenden Jaren (Lyell) - 'Survival of the fittest' (+ toeval) : overleven en reproduceren - Erfenis van functionele eigenschappen: sexual selection - Door isolatie kunnen de eigenschappen zo hard verschillende dat seks niet meer kan - De mens is niet de eindpunt van de evolutie - Evolutie ≠ ontwikkeling van de geest (dit is idealistisch) - Veel kritiek gekregen van godsdiensten - Volgens hem: geestelijke en ordelijke degelijk ontstaan
Søren Kierkegaard (1813-1855) P172; 181; 187-92; 337-8; 345	- Was beïnvloed door Hegel - Stelt de godsdienstvisie van Hegel in vraag - Hij dacht dat zijn familie vervloekt was? Hij dacht dat hij voor zijn 34ste verjaardag ging overleiden: dus leven van angst maar hij genoot? (veel schulden en verwaarlozing van zijn studies = esthetische stadium) - Maar hij trouwt en studeert af maar diepe vertwijfeling (mens is niet gemaakt vr ethisch leven) (hij God gaat vinden) - Poging tot contact met realiteit, echte, concrete menselijk leven - Hij is tegen objectieve wetenschap; tegen Hegel (?); tegen gehele tijdsgeest (waar men niet werkelijk individueel mens is) - Werkelijkheidservaring – religieuze werkelijkheid - Op maatschappelijk vlak: conservatief (tegen revoluties van 1848) - Kiest voor subjectieven denker: waarheid relatie tussen subject-object (>< obj: kennis van object onafhankelijk van denker) - Strijd tegen academisme - Esthetische stadium: leven in het nu, onmiddellijk genieten, zinelijke, spirituele, erotische verleiding. Maar dit lijdt niet tot bevrijdiging maar twijfeling (pssiviteit tegenover erkelijkheid) - Ethische stadium: zichzelf worden (ipv zichzelf te verliezen in belevingen van esthetische stadium) via ethische regels (huwelijk ipv erotisch verleiding). Niet bevrijdigend want je verlies jezelf (in regels?)

	- Religieuze stadium: hoogtepunt, bereikt door strikt persoonlijke, existentiële manier God ervaren (christelijk god, want christendom is het meest absurd)
Karl Marx (1818-1883) P68; 172; 182; 185; 189; 192- 202; 207-8; 216- 17; 270; 348-9; 371	- Voorloper totalitaire maatschappij-opvatting (nazisme, fascisme, communisme) - Invloed Feuerbach: antropologie en godsdienstopvatting - Sociale praxis? - Invloed Hegel: dialectische ontwikkelingswetten waar de mens geen greep op heeft + geschiedenis = vooruitgang naar hogere vrijheid - Invloed Feuerbach: materialistische wereldvisie ipv idealistisch + antropocentrisme - Contact met Franse socialisme: maar volgens hem moet de maatschappijvisie zich moeten ontwikkelen op basis van objectieve analyses van de geschiedenis en niet eigen wensen - Filosofie als praxis: filosofie is niet alleen theorie maar ook praktijk (we moeten de wereld veranderen) - Dialectisch materialisme: wereld in ontwikkeling (zoals Hegel) maar ontwikkeling ≠ ontplooiing van geest maar = evolutie van materie (≠ vulgaire materialisme: werkelijkheid verklaren met mechanische en fysische wetten). Dialectiek = evolutie is discontinuë, via tegenstrijdige krachten, conflicten. - Historisch materialisme (superbelangrijk): = economische theorie van de geschiedenis: ontwikkeling/verandering van maatschappij gebeurt op grond van objectieve wetten. Verschil tussen mens en dier: mensen produceren bestaansmiddelen en zo ontstaan sociale relaties - Economische theorie: waarde van economische goederen: goederen met dezelfde waarden = ruilbaar. Als de arbeidstijd verminderd dan verliest de goederen van waarde = arbeidswaardetheorie. Kapitalisme: kapitalist doet arbeider meer werken (want arbeidstijd verminderd dankzij machines) = meerwaarde (geld), dat de kapitalist kan houden om meer machines te hebben, meer arbeiders, meer geld... = uitbuitingstheorie. Meer machines willen (kapitaal) = accumulatieproces. Competitie tussen kapitalisten, dus minder kapitalisten, dus hele maatschappij is uitgebuit, dus niemand kan producten kopen (= overproductie en crisissen) (= proletariaat). Oplossing: klassenloze maatschappij (communisme). Geen risico verslaving aan macht, productie in dienst van de mens. Iedereen presteert naargelang zijn capaciteiten = bevrijding mens (lichamelijk en intellectueel optimaal ontplooiën) - Humanitaire ondertoon: vervreemding van het object (geen controle), proces (geen verbondenheid), wezen (geen bestaan), arbeid (sociale vervreemding) - Vlas bewustzijn = arbeiders geloven waarde gegeven van bourgeoisie/ religieuze waarden om sociale orde te rechtvaardigen - Tegen utopische socialisme: wetenschappelijke analyse van het kapitalisme en de klassenstrijd - Communistisch maatschappij enkel mogelijk via socialisme
Herbert Spencer (1820-1903) P249; 265-66	- 'The Study of sociology': ridiculiseert godsdiensten als vorm van irrationaliteit - invloedrijke atheïst - Economisch en politiek: maximaal individuele vrijheid. - Tegen vormen van staatsocialisme - Ethisch: stelde vrijheid van individu - Krijgt bewondering van Amerikaanse kapitalisten. Maar krijgt kritiek van Engelsen die hem wijten dat hij verblind is door nadelen van industriële revolutie - Later: sociaal-darwinisme: economische competitie brengt meer welvaart voor iedereen

	- Hij was positivist die evolutionair denken wil toepassen op alle wetenschappen. - Houdt zich niet bezig met wat we niet kunnen kennen. Wel bezig wat we kennen: ordenen. - Wet van de evolutie = materie integreert zich steeds meer (bv: families > clans > steden > staten: herinneringen + gewaarwordingen (sensaties) > kennis)
Friedrich Nietzsche (1844-1900) P204; 279-83; 337; 345	- Einde godsgeloof: dus mens heeft geen doel of zin – werkelijkheid was accidenteel - 2 revoluties: copernicus (mens niet centraal) en darwin (mens = diersoort) - Dualisme verdwijnt: je moet het accepteren - Theorie dat je in jezelf een hoger principe kan vinden (antropologie) = positief - Belang dat de mens beseft dat god niet bestaat + dat het een privilege is om alleen een lichaam te zijn (acceptatie meegte)= nihilisme - Hij kan geen uitleg geven, maar de mens staat boven dieren (probleem van de mens is dat hij te veel richtingen uit kan) - Zelfs met deze wereldvisie, blijft hij positief
Gottlob Frege (1848-1925)	- Psychologisme - Logica onafhankelijk van menselijke psychologica - Depsychologisering van de wijsbegeerte - Wiskunde grondvesten in de logica - Wiskundige 'bewijzen' geen bewijzen van de getrokken conclusies (want men weet niet of de grondbeginselen waar zijn) - wiskunde onafhankelijk van de menselijke 'geest' bestaat (anders dan taal): introductie platonisme in wiskunde en filosofie
Strauss (1864-1949)	
Bertrand Russell (1872-1970)	- Vindt problemen in theorie van Frege - Grote liefde voor meetkunde - Wou zekerheid vinden in wiskundige axioma's - Onderscheid tussen 'waar' en 'onwaar' enerzijds, en 'zonder betekenis' anderzijds
Herbert Marcuse (1898-1979)	- Beklemtoont paradox dat elke 'rationele' bijdrage van individu resulteert in verhoogde irrationaliteit van het geheel - De mens is 'een-dimensionaal' geworden